

Eduskunta, Perustuslakivaliokunta

LAUSUNTO

15.9.2025

Viite: Kuuleminen keskiviikkona 17.9.2025

EOAK/5345/2025: HE 53/2025 vp HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE VANKEUSLAIN, TUTKINTAVANKEUSLAIN JA PUOLUSTUSTILALAIN 9 §:N MUUTTAMISESTA

1 YLEISTÄ

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian asiantuntijaa kuultavaksi sekä kirjallista lausuntoa asiassa. Esitän kunnioittaen seuraava.

Otan esille vain eräitä ehdotuksen osa-alueita, joilla on selvimmin yhteys perusoikeuksina turvattuihin oikeuksiin.

Silti osin kuin vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin on ehdotettu samankaltaisia säännöksiä, lausunto koskee pääosin molempia lakeja, vaikka näin ei erikseen nimenomaan todettaisi.

2 VARMUUSOSASTO JA SINNE SJOITTAMISEN EDELLYTYKSET

2.1 Varmuosastolle sijoittamisen vaikutukset perusoikeuksiin

Esityksessä ehdotetaan vankeuslain 5 luvun 5 §:ään ja tutkintavankeuslain 3 luvun 2 b §:ään uutta viittaussäännöstä, jossa lueteltaisiin kootusti ne lainkohdat, joista käy ilmi, miten varmuusosastolle sijoitettavien vankien ja tutkintavankien kohtelu eroaa suljetun vankilan muilla osastoilla olevista vangeista. Käyn seuraavassa läpi eroavuudet.

Useita perusoikeuksia rajoitetaan suoraan varmuusosastosijoituksen perusteella enemmän kuin vankeuden täytäntöönpanon aikana muutoin. Näitä osastosijoitukseen liittyviä rajoituksia ei juurikaan ehdoteta muutettaviksi, mutta käsittelen niitä, koska varmuusosastolle sijoittamisen edellytyksiä ehdotetaan muutettaviksi. Suoraan osastolle sijoittamisesta seuraavilla perusoikeusrajoituksilla on nähdäkseni merkitystä arvioitaessa

sijoittamisperusteita koskevaa sääntelyä ja erityisesti sen oikeasuhtaisuutta ja täsmällisyyttä.

Varmuusosasto on turvallisuussyistä perustettava muusta vankilasta eristetty osasto, ”vankila vankilassa” (vankeuslaki 5 luku 5 §).

Varmuusosastolle sijoitettujen kontaktit muihin vankilassa oleviin vankeihin estetään. Vankien toiminnot ja vapaa-ajantoiminta tapahtuvat osastolla. Osastolle sijoitetut voivat olla tekemisissä vain keskenään.

Varmuusosastosijoitus rajoittaa siten voimakkaammin henkilökohtaista vapautta ja yksityiselämän suojaa kuin rangaistuksen suorittaminen suljetussa vankilassa muutoin.

Varmuusosastolle sijoitetun vangin yhteyksiin vankilan ulkopuolisiin henkilöihin eli kirjeenvaihtoon, puheluihin ja tapaamisiin, voidaan kohdistaa tiukempaa valvontaa suoraan osastosijoituksen perusteella tai muutoin helpommin kuin muiden vankien kohdalla.

Ehdotetun vankeuslain 5 luvun 5 §:n mukaan varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeuksien rajoituksista säädetään 8 luvun 3 §:n 2 momentissa, 11 luvun 2 §:n 2 momentissa, 3 §:n 2 momentissa ja 4 §:n 2 momentissa, 12 luvun 8 §:ssä sekä 13 luvun 2 §:n 3 momentissa.

- 8 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan varmuusosastolle sijoitetulle vangille on annettava tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa varmuusosastolle soveltuviissa toiminnoissa.

- 11 luvun 2 §:n 2 momenttiin ehdotetaan uutta säännöstä seuraavasti

Varmuusosastolle sijoitettu vanki saa osallistua varmuusosastolle soveltuviin vapaa-ajan toimintoihin. Varmuusosastolle sijoitettu vanki saa viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden varmuusosaston vankien kanssa varmuusosastolle soveltuvalla tavalla.

- 11 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan vangilla on oikeus osallistua uskonnollisiin tilaisuuksiin, jollei vanki ole sijoitettu varmuusosastolle. Saman pykälän 3 momentin mukaan, jos vanki ei saa osallistua yhteisiin tilaisuuksiin, hänen mahdollisuudestaan uskonnonharjoitukseen on huolehdittava muulla tavoin.
- 11 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan vangeille on varattava riittävän usein pääsy vankilan kirjastoon ja heitä on ohjattava kirjaston käytössä. Edellä 3 §:n 2 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettujen ja omasta pyynnöstään erillään asuvien vankien kirjastopalveluista on huolehdittava muulla tavoin.

Varmuusosastolla asuvilla ei siten ole oikeutta päästä vankilan kirjastoon.

- 12 luvun 8 §:ssä säädetään kirjeenvaihdosta, puheluista ja sähköisestä viestinnästä varmuusosastolla.

Varmuusosastolle sijoitettujen kohdalla kynnys kirjeen, muun postilähetyksen ja viestin lukemiselle on matalampi kuin muiden vankien (vankeuslaki 12 luku 2 §) kohdalla. Varmuusosastolla olevan vangin puhelimen käytön ehtona on, että vanki suostuu siihen, että hänen puhelunsa voidaan kuuntelun lisäksi tallentaa. Muiden vankien osalta puhelu voidaan kuunnella ja tallentaa vain, jos siihen on yksittäistapauksessa laissa mainitut edellytykset (vankeuslaki 12 luku 7 §). Varmuusosastolle sijoitetulle vangille ei voida myöntää 9 §:ssä tarkoitettua lupaa sähköpostin käyttöön.

- 13 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan varmuusosastolle sijoitetun vangin valvotun tapaamisen keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa. Lisäksi esityksessä ehdotetaan kuuntelun ja tallentamisen laajentamista myös lapsen tapaamiseen. Muiden vankien osalta keskustelun kuunteleminen ja tallentaminen edellyttää yksittäistapauksellista harkintaa ja laissa säädettyjä perusteita (sama lainkohta).

Varmuusosastosijoitus mahdollistaa myös vangin tapaamisoikeuteen puuttumisen. Vankeuslain 13 luvun 1 §:ssä säännelty oikeus tavata vieraita on vankien subjektiivinen oikeus. Varmuusosastolle sijoitettujen vankien osalta sitä voidaan kuitenkin rajoittaa seuraavasti.

Varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeutta tavata muita kuin 1 luvun 5 a §:ssä tarkoitettuja lähimaisia tai muita läheisiään taikka 12 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiestään voidaan rajoittaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisessa rikottaisiin tätä lakia taikka sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä (vankeuslaki 13 luku 1 § 2 mom.).

Lakiteknisenä seikkana kiinnitän huomiota siihen, että esityksessä ehdotetun vankeuslain 5 luvun 5 §:ssä luetelluissa varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeuksien rajoituksissa ei mainita 13 luvun 1 §:n 2 momentissa olevaa tapaamisoikeuden rajoitusmahdollisuutta.

Esityksessä ehdotetun tutkintavankeuslain 3 luvun 2 b §:n varmuusosastolle sijoitetun tutkintavangin oikeuksien rajoittamista koskevasta kohdasta puuttuu viittaus ehdotettuun 8 luvun 8 §:ään (kirjeenvaihto, puhelu ja sähköinen viestintä varmuusosastolla).

Lisäksi varmuusosastolle sijoitettavien tutkintavankien oikeuksien rajoittamisesta ehdotettu poikkeaa vankeusvankeja koskevasta sääntelystä. Esitys ei sisällä vankeusvankien kohtelua vastaavaa ehdotusta varmuusosastolle sijoitettujen tutkintavankien tapaamisoikeuden rajoittamismahdollisuudesta eikä mahdollisuudesta rajoittaa kirjaston käyttöä. Epäselväksi jää, onko tämä tarkoituksellista vai onko kyseessä virhe.

2.2 Varmuusosastolle sijoittamisen edellytyksistä tulee säätää täsmällisesti

Kuten edeltä käy ilmi, päätös sijoittaa vanki, ja jatkossa mahdollisesti myös tutkintavanki, varmuusosastolle, rajoittaa suoraan ja muiden vankien ja

tutkintavankien kohtelusta poikkeavasti useita perusoikeuksia; henkilökohtaista vapautta, yksityiselämän suojaa, kuten luottamuksellisen viestin salaisuutta ja perhe-elämänsuojaa, sekä uskonnonvapautta ja sananvapautta. Myös hallituksen esityksen mukaan varmuusosastosijoitus merkitsee voimakasta puuttumista vangin yksityiselämän suojaan (s. 55).

Varmuusosastolle sijoittamiselle laissa asetetut edellytykset ovat tällä hetkellä tiukat, kuten sijoituksesta seuraavat rajoitukset ja olosuhteet huomioon ottaen tuleekin olla. Varmuusosastoja on tällä hetkellä vain kaksi ja ne ovat kooltaan pieniä¹, mikä osaltaan kuvaa sijoittamisen poikkeuksellisuutta ja sijoitusedellytysten tiukkuutta.

Tällä hetkellä varmuusosastolle sijoittamisen edellytyksistä on säädetty vankeuslain 5 luvun 6 §:ssä seuraavasti.

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos on perusteltua syytä epäillä, että vanki:

- 1) syyllistyy tekijänä tai osallisena rikoslain 50 luvun 1, 2 tai 4 §:ssä tarkoitettuun rikokseen;
- 2) syyllistyy muuhun rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus olisi vähintään 4 vuotta vankeutta;
- 3) karkaa tai yrittää karata; tai
- 4) yritetään vapauttaa.

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle myös, jos hän on vakavasti vaarantanut vankilan turvallisuutta tai jos sijoittaminen on perusteltua hänen oman turvallisuutensa takaamiseksi.

Myös hallituksen esityksen mukaan sijoituksen kynnys on tähänkin menneessä ollut korkea eikä nykyistä käytäntöä ole tarkoitus olennaisesti muuttaa (näin mm. s. 21, 28 ja 55). Esityksessä ehdotetaan seuraavan sisältöistä säännöstä varmuusosastolle sijoittamisen edellytyksistä (vankeuslaki 5 luku 6 §).

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos se on välttämätöntä sen estämiseksi, että hän:

- 1) jatkaa rikollista toimintaa vankilassa;
- 2) yrittää karata tai hänet yritetään vapauttaa; taikka
- 3) muulla kuin 1 tai 2 kohdassa tarkoitetuin tavoin vakavasti vaarantaa vankilan järjestystä ja turvallisuutta taikka toisen vangin tai muun henkilön

¹ Riihimäen vankilassa olevalla varmuusosastolla on kahdeksan paikkaa, joista 8.9.2025 saadun tiedon mukaan oli käytössä kaksi ja mahdollisesti täyttymässä kaksi. Turun vankilassa olevalla varmuusosastolla on kahdeksan paikkaa, joista 9.9.2025 saadun tiedon mukaan oli käytössä kolme. Vankilukuilmoituksen mukaan Suomen vankiloissa oli 3532 vankia 1.9.2025, joista vankiloissa paikalla oli kyseisenä päivänä 3167 vankia.

turvallisuutta vankilassa.

Jo hallituksen esitysluonnosta koskevassa lausunnossani oikeusministeriölle totesin edellytyksestä ”jatkaa rikollista toimintaa” seuraavaa (EOAK/7068/2024).

Kohta 1) rikollisen toiminnan jatkaminen, on avoin ja laaja. Avoimempi ja laajempi, kuin nykykäytäntö ja mikä perustelujen valossa vaikuttaisi olevan tarkoitus, ja mikä varmuusosaston luonne ja sijoittamiseen sisältyvät perusoikeusrajoitukset huomioon ottaen olisi asianmukaista. Esitysluonnoksen perusteluissa todetaan seuraavaa:

”Pykälän 1 kohdan nojalla sijoittaminen voitaisiin tehdä sen estämiseksi, ettei vanki jatka rikollista toimintaa vankilassa. Säännöstä sovellettaisiin erityisesti vankeihin, jotka pyrkivät jatkamaan ammattimaista rikollista toimintaa vankilassa. Tyypillisesti kyse voisi olla esimerkiksi huumausainerikollisuudesta (s. 35).”

Nähdäkseni tarkoitetun rikollisen toiminnan laatua ja laajuutta, sen vakavuutta, jatkuvuutta yms. tulisi sääntelyn täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden lisäämiseksi jollakin tavoin tarkentaa. Kohdassa 3) edellytetään vankilan järjestyksen ja turvallisuuden vakavaa vaarantamista. Tällainen tai muu vastaava määrittely tulisi liittää myös varmuusosastosijoituksen mahdollistavaan kohdassa 1) tarkoitettuun rikollisen toiminnan jatkamiseen.

Vaikka varmuusosastosijoituksen edellytyksenä olisi sen välttämättömyys, kuten se, että rikollisen toiminnan jatkamista ei olisi kyetty muilla tavoin estämään, pidän edelleen ilmaisua ”jatkaa rikollista toimintaa” liian epätasällisenä ja laajana. Kielellisenä ilmaisuna se käsittää minkä tahansa rikollisen toiminnan ja sen vähäisenkin jatkamisen. Säännöksen välttämättömyysvaatimus ei muuta tätä. Välttämättömyysharkinta kohdistuu rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseen, ei arvioon rikollisen toiminnan laadusta.

Toisin kuin hallituksen esityksessä todetaan (s. 56), ”jatkaa rikollista toimintaa” ei nähdäkseni ole vakiintunut käsite lainsäädännössä. Vaikka vastaavaa ilmaisua käytetään useissa säännöksissä, muun muassa vankeuslaissa ja pakkokeinolaissa, sen sisältö ei näissä yhteyksissä ole yhtenevä sen kanssa, mistä hallituksen esityksen mukaan olisi varmuusosastosijoituksen kohdalla kyse. Vankeuslaissa ilmaisu esiintyy esimerkiksi 2 luvun 4 §:ssä siten, ettei lykkäystä saa myöntää, jos on perusteltua syytä olettaa, että tuomittu pakoilee täytäntöönpanoa tai jatkaa rikollista toimintaa. Ilmaisua sisältyy myös vankeuslain 4 luvun 9 §:ään, jossa on kyse sijoittamisesta avolaitokseen suoraan vapaudesta. Tuomittu on sijoitettava suljettuun vankilaan, jos on perusteltua syytä epäillä, että hän jatkaa rikollista toimintaa. ”Jatkaa rikollista toimintaa” ei nähdäkseni näissä yhteyksissä edellytä, että kyse olisi erityisen vakavasta, esimerkiksi ammattimaiseen tai järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytkeytyvästä toiminnasta. Kuten olen edellä kuvannut, varmuusosastolle sijoittaminen

puuttuu useisiin perusoikeuksiin merkittävällä tavalla, minkä vuoksi sen edellytyksiä koskevaan sääntelyyn kohdistuu mainittuja muita asiayhteyksiä korostuneempi täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden merkitys.

Rikollisen toiminnan jatkaminen on hallituksen esityksen perusteluissa liitetty muun muassa vangin kuulumiseen järjestäytyneen rikollisuuden organisaatioon ja hänen rikolliseen toimintaansa tämän organisaation puitteissa sekä mahdollisuuteen puuttua nimenomaan järjestäytyneen rikollisuuden mahdollisuuksiin jatkaa rikollista toimintaa vankilassa (s. 22). Esityksessä todetaan myös, että säännöstä sovellettaisiin erityisesti vankeihin, jotka pyrkivät jatkamaan ammattimaista rikollista toimintaa vankilassa. Soveltamisessa voitaisiin ottaa huomioon myös se, pyrkiikö vanki johtamaan ammattimaista rikollista toimintaa. Tyypillisesti kyse voisi olla esimerkiksi huumausainerikollisuudesta (s. 45).

Hallituksen esityksen perustelut vastaavat pääosin näkemystäni, ja ymmärtääkseni perustuslakivaliokunnankin aiempaa käytäntöä siitä, millä edellytyksillä varmuusosastosijoituksen kaltaisia perusoikeuksiin pidemmälle kohdistuvia rajoituksia voidaan asettaa. Olen samaa mieltä myös siitä, että nykyisen kaltainen sijoittamisen sitominen tiettyihin rikosnimikkeisiin ei liene perusteltua. Ehdotettu säännös poikkeaa kuitenkin väljyydeltään esitetyistä perusteluista. Katson sen sanamuodon mahdollistavan varmuusosastosijoituksen selvästi laajemmin kuin perustelujen mukaan on tarkoitettu ja mikä nykyisen sääntelyn mukaan on mahdollista.

Edellä todetun perusteella ehdotetut vankeuslain 5 luvun 6 § ja tutkintavankeuslain 3 luvun 2 c § ovat täsmällisyyden, tarkkarajaisuuden ja oikeasuhtaisuuden suhteen ongelmallisia, kun otetaan huomioon, millaisia perusoikeusrajoituksia varmuusosastosijoitus sisältää. Korostan, että tällaisten pitkälle menevien perusoikeusrajoitusten edellytykset eivät voi jäädä esityksessä todetulla tavalla vakiintuneen soveltamiskäytännön tai perustelulausumien varaan.

2.3 Havainnot olosuhteista varmuusosastolla

Haluan saattaa valiokunnan tietoon myös olosuhteet varmuusosastolla. Hallituksen esityksessä on selostettu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöä, jonka mukaan varmuusosaston tyypiset erityiset turvallisuustoimet tai -järjestelyt (special high security and safety measures, special prison regimes) eivät ole Euroopan ihmisoikeussopimuksen kannalta ongelmallisia, jos sellaisia käyttöön otettaessa varmistetaan, että niiden toteuttamistapa ja olosuhteet kunnioittavat ihmisarvoa, eivät aiheuteta ylimääräistä kärsimystä ja vangin terveys ja hyvinvointi turvataan riittävällä tavalla (s. 57).

Säädöstasolla nykyisessä sääntelyssä ei juurikaan ole ongelmia, mutta käytännössä olosuhteet ja vankien kohtelu eivät vastaa säädettyä, vaan ovat heikot. Olen tarkastanut Riihimäen vankilan varmuusosaston (osasto C 2) vuonna 2023. Viittaan tarkastuspöytäkirjaan (EOAK/2330/2023), joka

on luettavissa eduskunnan oikeusasiamiehen internetsivuilla. Lyhyesti tarkastushavainnoista voi todeta seuraavaa.

Sellien kalustus ja varustelu sekä sellien wc/suihku -tilat poikkeavat tavanomaisesta, mikä on normaalisuusperiaatteen ja ihmisarvoisen kohtelun kannalta ongelmallista. Sellien siisteydessä ja kunnossa on puutteita, joita vangin itsensä ei normaalien siivoustoimien puitteissa ole mahdollista korjata. Osaston yleisten tilojen siivouksessa oli puutteita. Siivouksen tulisi olla säännöllistä ja riittävää sekä ammattitaitoista.

Varmuosaston käyttämät pienet, betonikaukalomaiset ulkoilupihat ovat ongelmallisia. Ulkoilun tulisi olla vastapaino sisätilojen suljetuille olosuhteille. Kansainvälinen valvontaelin suositteli jo vuonna 2014, että varmuusosaston ulkoilualueita laajennetaan.

Vangeille ei ole tarjolla toimintaa eli työtä, koulutusta tai kuntoutusta, lain edellyttämien tavoin. Osa vangeista on sijoitettu toimintaan merkinnällä ”korkeakouluopinnot”, mutta epäselvää on, miten nykyaikainen tietoteknistä ympäristöä edellyttävä opiskelu käytännössä on mahdollista toteuttaa varmuusosasto-olosuhteissa, joissa tuskin muutoinkaan voi seurata opetusta tai olla yhteydessä oppilaitokseen.

Vapaa-ajantoiminta on yksipuolista. Osaston tilat soveltuvat huonosti toiminnan ja vapaa-ajantoiminnan järjestämiseen. Osaston liikuntahuoneiden tilat ja varustus ovat niukkoja, kun otetaan huomioon, että yksittäiset vangit joutuvat olemaan osastolla pitkiä aikoja. Ilmeisesti myös henkilökunnan määrä on liian vähäinen varmuusosaston tarpeisiin nähden.

Päiväjärjestyksestä ei käy yksiselitteisesti ilmi sellien aukiolo ja tilojen lukittuna pitäminen. Päiväjärjestykseen on merkitty osaston toiminta-aika, mutta kunkin yksittäisen vangin ajankäyttö jää epäselväksi.

Vankien sosiaalisen kanssakäymisen rajoittaminen siten, että he sellin ulkopuolella toimiessaan ovat kahden hengen pareissa, on ongelmallista.

Mielekkään toiminnan lähes täydellinen puute, poikkeuksellisen karut selliolosuhteet, sosiaalisten kontaktien tiukka rajoittaminen, kokoaikainen yhteen huonetilaan lukittuna oleminen, ahdistavat ulkoiluolosuhteet sekä vaikeus pitää yhteyttä läheisiin ovat ihmisarvoisen kohtelun ja muiden rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lainsäädännön mukaisten tavoitteiden ja velvoitteiden kannalta erittäin ongelmallinen kokonaisuus. Vangit voivat myös joutua olemaan näissä olosuhteissa huomattavan pitkiä aikoja.

Tarkastuspöytäkirjassa käsiteltiin myös sitä, että olosuhteet varmuusosastolla ovat olleet heikot pitkään. Pöytäkirjan mukaan tilanne ei vaikuta muuttuneen ainakaan paremmaksi oikeusasiamiehen vuonna 2010 antaman päätöksen jälkeen (OA Jääskeläisen päätös 19.5.2010, dnro 2066/2/08). Myöskään CPT:n² Suomen valtiolle vuonna 2014 esittämät kannanotot eivät pöytäkirjan mukaan näytä vaikuttaneen asiaan (s. 31).

² The European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

Kiinnitin asiaan huomiota oikeusministeriön pyytäessä lausuntoa tätä hallituksen esitystä edeltäneestä esitysluonnoksesta (lausunto 27.1.2025, VN/11810/2021). Totesin tuolloin muun muassa seuraavaa.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että vapaa-ajantoimintojen, kuten muunkin toiminnan, tulee olla varmuusosastolle sopivia. Tällä viitataan esimerkiksi siihen, että toiminnasta ei saa aiheutua vaara vangeille eikä henkilökunnalle. Varmuusosaston tarkoitus ja luonne huomioon ottaen tämä onkin selvää.

Sen sijaan ongelma on, että ainakin Riihimäen vankilan varmuusosasto sijaitsee tiloissa, joissa mahdollisuudet mielekkääseen ja kehittävään toimintaan ovat vähäiset. Tilannetta on kuvailtu tarkastuspöytäkirjassa (EOAK/2330/2023). Kun sekä vankeuslain 8 luvussa tarkoitettu toiminta että 11 luvussa tarkoitettu vapaa-ajantoiminta tapahtuvat osastolla, ja näiden toimintojen tulee olla osastolle soveltuvia, tulisi myös osaston olla oleskelu- ja toimintatiloiltaan sellainen, että siellä pystytään järjestämään mielekästä ja kehittävää toimintaa, myös liikuntaa.

Huomiota tulisikin kiinnittää siihen, millaisiin tiloihin varmuusosastoja perustetaan. Sopimattomat ja riittämättömät tilat johtavat vankien huonoon kohteluun. Varmuusosastoa perutettaessa tulisi huomioida, että tilat ja henkilöstöresurssit mahdollistavat asianmukaisen toiminnan osastolla. Nyt tilat ja henkilöstövoimavarat saattavat olla sellaiset, että vankien kohtelu ei vastaa lainsäätäjän tarkoitusta.

Kiinnitän vielä huomiota siihen, tulisiko myös varmuusosastolle sijoitettujen vankien kuitenkin olla mahdollista käyttää esimerkiksi vankilan liikuntatiloja, jos varmuusosasto sijaitsee tiloissa, jotka eivät riittävästi mahdollista vapaa-ajanviettoa. Tämä lienee järjestettävissä siten, että he eivät olisi tekemisissä muiden osastojen kanssa.

3 VARMUUSOSASTOLLE SIOJITETUN VANGIN LAPSEN TAPAAMISESSA KÄYDYN KESKUSTELUN KUUNTELU JA TALLENTAMINEN

Lapsen tapaaminen (vankeuslaki 13 luku 5 §) on valvotun tapaamisen ”alalaji”, jonka tarkoitus on parantaa alle 15-vuotiaiden lasten mahdollisuutta tavata vankilassa olevaa vanhempansa. Lapsen tapaaminen järjestetään tilassa, jossa vangin ja lapsen välissä ei ole rakenteellisia esteitä. Tapaamisessa vangin ja lapsen välinen koskettaminen on sallittua (valtioneuvoston asetus vankeudesta 45 §).

Vaikka mahdollisuus alle 15-vuotiaan lapsen ja hänen varmuusosastolle sijoitetun vanhempansa keskustelun kuuntelemiseen ja tallentamiseen rajoittaisi yksityiselämän suojaa, ehdotukselle on nähdäkseni hyväksyttäviä syitä ja pidän ehdotusta myös oikeasuhtaisena.

Kyse on varmuusosastolle sijoitetuista vangeista, joiden on yleensä jo varmuusosastolle sijoitettaessa todettu voivan vakavasti vaarantaa vankilan järjestystä ja turvallisuutta. Jo nyt varmuusosastolle sijoitetun vangin valvotun tapaamisen keskustelu voidaan kuunnella ja tallentaa (vankeuslaki 13 luku 2 § 3 momentti) ja varmuusosastolla olevan vangin puhelimen

käytön ehtona on, että vanki suostuu siihen, että hänen puhelunsa voidaan kuuntelun lisäksi tallentaa (vankeuslaki 12 luku 8 §). Puhelujen valvontaa koskevassa sääntelyssä ei säädetä erikseen vangin ja hänen alle 15-vuotiaan lapsensa väliseen viestin salaisuuteen puuttumisesta tai kielletä sitä. Lapset voivat myös osallistua valvottuun tapaamiseen, jossa käyty keskustelu voidaan varmuusosastolla nytkin kuunnella ja tallentaa.

Lapsen etu saattaa joissakin tilanteissa puoltaa keskustelun kuuntelemista ja tallentamista. Valiteltavasti voi olla tilanteita, joissa ei voida sulkea pois epäilyä siitä, että vanhempi pyrkisi vaikuttamaan lapseen ja käyttämään lapsen tapaamista keinona jatkaa rikollista toimintaa. Vangin tieto keskusteluun kohdistuvasta valvonnasta voi tällöin suojata lasta.

Pienen lapsen etu on myös, että hänen toinen vanhempansa tai muu lapselle läheinen saattaja voi osallistua lapsen tapaamiseen vankilassa. Tämä on myös lakia säädettäessä ollut tarkoitus. Varmuusosastolle sijoitettujen vankien lasten tapaamisen osalta vankiloissa on nähty ongelmana, että keskustelua ei voida tallentaa tai kuunnella, vaikka mukana olisi aikuinen tapaaaja.

4 ERILLÄÄN PITÄMINEN VANGIN OMAN TURVALLISUUDEN TAKAAMISEKSI

Mahdollisuus sijoittaa vanki varmuusosastolle hänen oman turvallisuutensa takaamiseksi ehdotetaan kumottavaksi ja korvattavaksi vankeuslain 18 luvun 5 §:ään sijoitettavalla uudella säännöksellä, jonka perusteella vanki voitaisiin pitää erillään muista vangeista hänen oman turvallisuutensa takaamiseksi. Vastaavaa säännöstä ehdotetaan tutkintavankeuslakiin.

Esitys varmuusosastosijoituksen kumoamisesta vaikuttaa perustellulta, koska turvallisuusuhan kohteena olevan vangin oikeuksien rajoittaminen varmuusosastolla tapahtuvalla tavalla on ongelmallista.

Selvytyden vuoksi totean, että ymmärtääkseni kyse on tilanteesta, jossa vanki itse ei halua olla erillään muista vangeista. Tilanteesta, jossa vanki itse pyytää omaan turvallisuuteensa liittyen saada asua muista erillään, säädetään vankeuslain 5 luvun 3 §:ssä (erillään asuminen omasta pyynnöstä) eikä tätä ehdoteta muutettavaksi.

Esityksessä on aivan oikein korostettu, että säännöksen soveltamiskynnys olisi korkea ja että sijoittaminen voitaisiin tehdä vain, jos se on välttämätöntä vangin turvallisuuden takaamiseksi. Säännöksen perustelujen mukaan ensi sijassa tulisi pyrkiä huolehtimaan vangin turvallisuudesta osastosijoittelulla tai siirrolla toiseen vankilaan. Ehdotetun säännöksen soveltaminen olisi siten viimesijainen keino huolehtia vangin turvallisuudesta (s. 50).

Vankeuslain 18 luvun 5 §:n tarkoittama erillään pitämien vaikuttaa voimakkaasti vangin kohteluun. Hänen sosiaalinen kanssakäymisensä muiden vankien kanssa estyy täysin. Käytännössä yleensä myös sellin ulkopuoliseen toimintaan osallistuminen ja vapaa-ajanvietto estyvät täysin.

Perusoikeuksien kannalta arvioituna erillään pitäminen kohdistuu ensinnäkin yksityiselämän suojaan, siihen kuuluvaan oikeuteen solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin. Yksinäisyydellä ja sosiaalisella eristyneisyydellä on tutkitusti havaittu olevan yhteys vakaviin terveysongelmiin, kuten hallituksen esityksessäkin todetaan (s. 28–29 ja alaviite 1). Eristäminen vaikuttaa sekä psyykkiseen terveyteen että mahdollisuuteen ylläpitää fyysistä hyvinvointia. Jo lyhytaikainenkin eristäminen voi olla henkisen hyvinvoinnin kannalta hyvin vahingollista. Erillään pitäminen kohdistuu siten myös henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, yksilön henkiseen koskemattomuuteen vaikuttavana. Eristäminen vähintäänkin lähestyneen pitkään jatkuvana myös ihmisarvoa loukkaavaa kohtelua. Julkisen vallan tulisi myös edistää terveyttä, mutta erilleen sijoittamisen vaikutus terveyteen on yleensä päinvastainen.

Kuten jo hallituksen esitysluonnokseen oikeusministeriölle antamassani lausunnossa totesin, sosiaalisten kontaktien puuttumisen vahingollisuutta kuvaavat myös uudehkot kansainväliset suositukset, joilla erillään pitämisen haittoja pyritään vähentämään. Eurooppalaisten vankeinhoitosääntöjen (Ministerikomitean suositus Rec(2006)2-rev) säännön 53A a) kohdan mukaan erillään pidettäville vangeille on tarjottava mielekästä kanssakäymistä ihmisten kanssa vähintään kaksi tuntia päivässä. Sääntö 53A koskee vangin pitämistä erillään muista vangeista erityisenä turvatoimena tai turvallisuusjärjestelynä. Asianmukaista olisi ottaa Suomenkin hyväksymät eurooppalaiset vankeinhoitosäännöt lainsäädännössä huomioon, kuten tähän asti onkin pyritty tekemään.

Vangin erillään pitäminen voi olla joissakin tilanteissa välttämätöntä. Rikosseuraamuslaitoksen tulee huolehtia vankien turvallisuudesta. Ehdotettu sääntely on sinänsä perusteltua, päätös erillään pitämisestä tulee ottaa uudelleen harkittavaksi viimeistään 30 vuorokauden kuluttua ja päätös on muutoksenhakukelpoinen. Oikeussuojakeinoista huolimatta, sääntelyn oikeasuhtaisuuden nimissä, on nähdäkseni syytä harkita, pitäisikö tälle vangin omaksi turvaksi, vastoin hänen tahtoaan, tehdylle päätökselle säätää ehdoton aikaraja, esimerkiksi siten, että vangille tulisi löytää muu, turvallinen sijoitus kuukauden sisällä eli päätös olisi mahdollista tehdä vain kerran tai säätää nimenomainen velvollisuus viipymättä järjestää muu, turvallinen sijoitus. Vangin oman turvallisuuden takaamisen ei tulisi tapahtua hänen muiden perusoikeuksiensa rajoittamisen ja hyvinvointinsa kustannuksella, erilleen sijoittamalla, kuin lyhytaikaisesti, pakottavassa tilanteessa ja muun turvallisen sijoittelun löytämisen ajaksi.

Erillään pitämisen ongelmallisuus koskee luonnollisesti myös niitä vankeja, jotka turvallisuussyistä omasta pyynnöstään joutuvat asumaan muista vangeista erillään. Tämä sääntely ei kuitenkaan ole nyt esityksen kohteena.

5 MÄÄRÄAIKAINEN PÄÄTÖS PUHELUN KUUNTELEMISESTA JA TALLENTAMISESTA

Esityksessä ehdotetaan, että vangin puhelun kuuntelemista ja tallentamista koskeva päätös voitaisiin tehdä enintään 14 päivän määräajaksi kerrallaan.

Tällä hetkellä päätös tulee tehdä erikseen jokaisen yksittäisen puhelun osalta. Kirjeenvaihdon osalta on jo aiemmin säädetty (393/2015) mahdolliseksi tehdä lukemiseen oikeuttava päätös määrääjaksi.

Vankien kirjeenvaihdon lukemisen sekä puhelun kuuntelemisen ja tallentamisen edellytykset vastaavat laissa toisiaan.

Peruslakivaliokunta on pitänyt kirjeenvaihdon lukemista koskevan päätöksen tekemistä määrääjäksi mahdollisena ja todennut, että ehdotetun pykälän [vankeuslain 12 luvun 2 §] 1 momentissa ilmaistaan riittävän tarkasti ne perustuslain 10 §:n 3 momentin (nyk. 10 §:n 4 mom.) kannalta hyväksyttävät vangin rikostaustaan, vankeusaikaiseen käyttäytymiseen, lähetykseen tai sen lähettäjään taikka sen vastaanottajaan liittyvät syyt, joiden vuoksi viestien lukemista voidaan pitää perusteltuna. Edelleen peruslakivaliokunta katsoi, ettei päätöksen tekemisen enintään kahden viikon määrääjäksi kerrallaan koskeva ehdotus ole perustuslain kannalta ongelmallinen, kun päätöksen edellytykset liittyvät kuitenkin yksittäiseen vankiin, lähettäjään tai vastaanottajaan, jolloin luottamuksellisen viestin suojaa rajoitetaan vain, kun se on yksittäisessä tapauksessa perusteltua (PeVL 34/2014 vp).

Säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan seuraavaa.

Päätöksessä tulisi ottaa kantaa siihen, minkä puheluiden kuuntelu määrääjän puitteissa olisi mahdollista eli arvioida se, mihin vangin puhelimitse tapahtuvaan yhteydenpitoon puhelun kuuntelun edellytykset täyttyvät. Kyse voisi olla esimerkiksi siitä, että vangin ja tietyn muun henkilön puhelut kuunneltaisiin määräaikana. Kuunnella voitaisiin määräaikana ilman erillistä päätöstä vain sellaiset puhelut, jotka kuuluisivat päätöksen alaan (s. 47).

Vastaavasti määräaikaisen kirjeenvaihdon lukemispäätöksen osalta lain esitöissä (HE 45/2014 vp, s. 43) todettiin, että se ei automaattisesti mahdollistaisi kaikkien saapuvien tai lähtevien kirjeiden lukemista kyseisenä aikana.

Edellä todetun perusteella, ja jos päätösharkinta tehdään perusteluissa todettu huomioiden, myöskään ehdotus puhelun kuuntelemista koskevaksi määräaikaiseksi päätökseksi ei liene perustuslain 10 §:n 4 momentin kannalta ongelmallinen.

Apulaisoikeusasiamies
Mikko Sarja

Esittelijäneuvos
Anu Rita

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.